

Andrzej Pepłoński

"Stosunki polsko-fińskie w okresie międzywojennym", Raimo Pullat, Warszawa 1998 : [recenzja]

Słupskie Studia Historyczne 7, 204-207

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

R a i m o P u l l a t, *Stosunki polsko-fińskie w okresie międzywojennym*, Warszawa 1998, ss.223

Polska w okresie międzywojennym utrzymywała bliskie kontakty polityczne, wojskowe i gospodarcze z państwami bałtyckimi. Finlandia położona najbardziej na północ, miała mniejsze znaczenie z punktu widzenia wojskowego, ale pomimo tego dwustronna współpraca polsko-fińska miała dość intensywny i wszechstronny charakter.

Stan badań nad stosunkami polsko-fińskimi prezentuje się skromnie. Zarówno w okresie międzywojennym, jak i latach PRL, problematyka ta była rzadko podejmowana. W Finlandii było to spowodowane brakiem zainteresowania Polską między innymi dlatego, że oba państwa nie miały wspólnych granic a badania historyczne koncentrowały się na państwach skandynawskich. Recenzowana książka otwiera pierwszy etap wzajemnego poznania, tak potrzebnego w trwającej integracji europejskiej. Główną zaletą opracowania jest dotarcie przez autora do nieznanych dokumentów pochodzących z archiwów fińskich, które zostały skonfrontowane z dokumentami odnalezionymi w archiwach polskich. Cenne są także relacje kilku osób wywodzących się z rodzin dyplomatów i wojskowych obu państw. Autor wykorzystał prasę fińską i polską. Istotnym uzupełnieniem materiałów archiwalnych są liczne opracowania i artykuły opublikowane w Finlandii i w Polsce.

Stosunki polsko-fińskie pozostawały w ścisłym związku ze stanem współpracy z Łotwą i Estonią podejmowanej przez nasz kraj z myślą o stworzeniu gwarancji bezpieczeństwa nad Bałtykiem. Autor w interesujący sposób ukazał podobieństwa i różnice między Polską i Finlandią. Wskazał na znaczenie zrywów niepodległościowych w naszych dziejach oraz podkreślił to, że Polska leżała zawsze między Wschodem i Zachodem. Oba państwa miały podobną powierzchnię ale różniły się znacznie gęstością zaludnienia. Autor w trafny sposób komentuje sytuację Polski stwierdzając, że: „geopolityczne położenie kraju i długie granice przyprawiły polskich polityków o ból głowy.” Porównując potencjał gospodarczy obu państw autor dochodzi do wniosku, że Finlandia była bardziej uprzemysłowiona i rozwijała się znacznie szybciej. Wskazuje na niejednorodny skład społeczeństwa polskiego oraz znaczny analfabetyzm.

W Finlandii w latach trzydziestych zamieszkiwało około 500 Polaków. Przed wojną Polacy byli w Finlandii grupą odizolowaną, która nie zasymilowała się z rdzenną ludnością. W książce profesora Raimo Pullata można znaleźć wiele opinii na temat polskich dyplomatów i wojskowych, pochodzących z ówczesnych kręgów rządowych Finlandii. Na temat ostatniego ambasadora RP w Helsinkach, Henryka Sokolnickiego, przytacza następującą ocenę: „był miły i wesoły, ale nie ponadto”. Zdaniem autora Sokolnicki odegrał pozytywną rolę po wybuchu wojny, wykazując dużą troskę zarówno o personel ambasady jak i dokumenty. W znacznie lepszym świetle autor przedstawił pła Karla Gyllenbogela oraz kolejnych ambasadorów Finlandii w Warszawie.

Stosunki polityczne między obu państwami nie układały się harmonijnie. Kryzys we wzajemnej współpracy ujawnił się już w okresie wojny polsko-bolszewickiej, gdy rząd fiński odmówił wsparcia wojsk polskich w połowie 1920 r. Finlandia negatywnie oceniła zajęcie Wilna przez Polaków, ale odgrywała początkowo aktywną rolę w podejmowaniu prób utworzenia związku państw buforowych. Pomimo niepowodzenia w utworzeniu Związku Bałtyckiego stosunki polsko-fińskie układały się poprawnie, lecz już wiosną 1925 r. rozpoczęło się odchodzić od koncepcji państw buforowych. Autor szczegółowo przedstawia meandry polityki Finlandii wobec Polski po przewrocie majowym oraz wskazuje na wpływ stosunków polsko-fińskich na stanowisko rządu szwedzkiego w sprawach bezpieczeństwa europejskiego.

Najważniejszym zagadnieniem w polityce zagranicznej obu państw był stosunek do ZSRR i Niemiec. Zarówno Polska jak i Finlandia dostrzegały zagrożenie ze strony Moskwy i Kominternu. Podpisanie paktu o nieagresji między Finlandią a ZSRR (21 stycznia 1932 r.) zostało dobrze przyjęte w Warszawie. Polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych udzielało pomocy Finom podczas prowadzonych negocjacji. Kontakty polsko-fińskie uległy wówczas zacieśnieniu. Pogorszenie we wzajemnych relacjach wywołało zbliżenie między Polską a ZSRR. W Helsinkach oceniano to jako zagrożenie dla małych państw, a zwłaszcza dla przyszłości ideologicznej i politycznej całej Europy.

W połowie lat trzydziestych w Warszawie i Helsinkach panowała zgodność w ocenach korzyści płynących ze zbliżenia obu państw z ZSRR, ale Finlandia zaczęła zacieśniać kontakty ze Szwecją i rozważać możliwości zachowania neutralności.

Autor w interesujący sposób ukazał politykę zagraniczną Finlandii w latach poprzedzających wybuch drugiej wojny światowej. Podkreśla, że Finlandia w maju 1939 r. odmówiła podpisania paktu o nieagresji z Niemcami, a Polska odmówiła zawarcia układu z Rosjanami o zagwarantowaniu wspólnego bezpieczeństwa i zwróciła się w stronę Francji i Anglii. Autor przyznaje, iż w latach poprzedzających wojnę w propagandzie wielu państw, w tym również w Finlandii, zbyt często eksploatowano rzekomą siłę polskiej armii. Ocenia, że takie stanowisko było błędne i wywarło niekorzystny wpływ na położenie Polski we wrześniu 1939 r. R. Pullat pisze, nie bez racji, że: „słabość Polski brała się z jej idealistycznej polityki zagranicznej między dwoma mocarstwami i słabej sytuacji ekonomicznej, która była przyczyną niedostatecznej gotowości militarnej.”

Ważną płaszczyzną współpracy polsko-fińskiej były stosunki wojskowe. Autor stara się porównać generała Carla Mannerheima (1867-1951) i marszałka Józefa Piłsudskiego (1867-1935). Sylwetka Piłsudskiego została ukazana powierzchownie, zwłaszcza, że książka była adresowana początkowo do czytelnika fińskiego. Zbyt dużo miejsca poświęcił rozważaniom na temat litewskich korzeni w biografii Piłsudskiego, pomijając jego liczne zasługi dla Polski. Także powierzchownie została przedstawiona działalność attaché wojskowych i współpraca międzysztabowa obu państw. Była ona wyraźnie ukierunkowana przeciwko ZSRR. Autor pominał aspekty polityczne i podstawy współpracy wojskowej, natomiast przedstawił wiele mało istotnych szczegółów, jak na przykład – nazwiska kolejnych szefów Sztabu Generalnego WP, czy adresy polskich attaché wojskowych w Finlandii. W uproszczony sposób zostały ukazane wpływy niemieckie w Finlandii.

Liczne uchybienia zawiera rozdział poświęcony polsko-fińskiej współpracy w dziedzinie wywiadu wojskowego. Autor wykorzystał głównie dokumenty pochodzące z polskich archiwów, gdyż podobne materiały w jego kraju zostały zniszczone. Kontakty wywiadowcze obu państw były znacznie bardziej intensywne od przedstawionych w książce. Szczególne znaczenie miała współpraca obu wywiadów w okresie wojny polsko-bolszewickiej. W zbyt uproszczony sposób i częściowo błędnie została ukazana słynna afera MOCR-Trust kontrolowana przez sowiecki kontrwywiad. Autor błędnie przedstawił nazwisko jednego z głównych uczestników tej afery, Kasatkina. Za mało miejsca poświęcił

na ukazanie skutków tej afery dla służb specjalnych Finlandii. Podobne zarzuty odnoszą się do kwestii współpracy policji obu państw. Polska policja przekazywała zarówno swe doświadczenia organizacyjne, jak i informacje niezbędne do ścigania przestępców kryminalnych i politycznych. W polskich archiwach znajduje się korespondencja, nie wykorzystana przez autora, ilustrująca współpracę między szefem Służby Informacyjnej RP, Marianem Swolkieniem, a Eskio Riekki, naczelnikiem fińskiej Centrali Policji Śledczej. Kontakty szefów obu służb rozpoczęły się w 1923 r. Poza wzajemnym przekazywaniem danych dochodziło do wymiany doświadczeń. Eskio Riekki gościł w Warszawie wraz ze swym zastępcą Hugo Pentilla. Marian Swolkień, odwiedzający Helsinki, odegrał ważną rolę w reorganizacji fińskiej policji. Autor nie zdołał ustalić bliższych danych personalnych Henryka Kaweckiego, sprawującego funkcję Dyrektora Departamentu Bezpieczeństwa, a następnie podsekretarza stanu MSW. Kaweckie był znaną osobistością w Drugiej Rzeczypospolitej, miał znaczny wpływ na charakter kontaktów między policjantami obu państw. Autor mógł znaleźć niezbędne informacje na jego temat w wielu opracowaniach opublikowanych w Polsce.

Najważniejszą zaletą książki jest udana próba porównania polityki zagranicznej i wojskowej obu państw w zmieniającej się sytuacji Europy oraz ukazanie wpływu tych uwarunkowań na rozwój kontaktów polsko-fińskich w dziedzinie stosunków handlowych i kulturalnych. Cenne są liczne niepublikowane fotografie ukazujące polityków, wojskowych, przedstawicieli nauki i kultury. Pomimo wymienionych uchybień książka powinna zachęcać i inspirować historyków w obu państwach do dalszych pogłębionych badań nad wzajemnymi relacjami w innych dziedzinach.

Andrzej Peplowski
WSP Słupsk